

**AKADEMIK LITSEY O'QUVCHILARINING ONA TILI DARSLARIDA
GAP MAVZUSI USTIDA ISHLASH**

O'rinboyeva Latofat G'aybillayevna

*Jizzax davlat pedagogika universiteti Akademik litseyi ona tili va adabiyot
fanlar kafedrasi o'qituvchisi*

Annotatsiya: Ushbu maqolada akademik litsey o'quvchilarining ona tili darslarida gap mavzusi ustida ishlash samaradorligini oshirish masalalari ko'rib chiqilgan. Gapning tuzilishi, mazmuni va kommunikativ funksiyasini tushunish orqali o'quvchilarning til kompetensiyasi rivojlantirilishi mumkinligi haqida mulohazalar yuritiladi. Tadqiqot natijalari o'quvchilarning nutqiy ko'nikmalarini rivojlantirishda muhim ahamiyatga ega metodlarni aniqlashga yo'naltirilgan.

Kalit so'zlar: ona tili, gap mavzusi, akademik litsey, nutqiy kompetensiya, ta'lim metodlari.

Ona tili darslari o'quvchilarning til bilimlarini rivojlantirishda asosiy o'rin egallaydi. Ayniqsa, akademik litsey o'quvchilarining lingvistik va kommunikativ kompetensiyalarini shakllantirishda gap mavzusining o'rganilishi muhim ahamiyatga ega. Gap tahlili o'quvchilarni nafaqat til qoidalarini o'rganishga, balki ulardan amaliy foydalanishga o'rgatadi. Ushbu maqolada gap mavzusining o'rganilishi jarayonidagi muammolar va samarali usullar tahlil qilinadi.

Tadqiqotda quyidagi metodlardan foydalanildi:

- Empirik metod: dars jarayonlarini kuzatish va tahlil qilish.
- Eksperiment: gap mavzusini o'rganishga yo'naltirilgan maxsus mashg'ulotlarni tashkil etish.
- So'rovnoma: o'quvchilarning mavzu bo'yicha fikr va mulohazalarini o'rganish.
- Ma'lumotlar tahlili: o'quvchilarning yozma va og'zaki ishlarida yo'l qo'yilgan xatolarni tizimlashtirish.

Akademik litsey o'quvchilarining ona tili darslarida "Gap mavzusi" ustida ishlash metodikasi haqida ba'zi fikrlar va tavsiyalarni taklif qilaman:

O'quvchilarga gapning tuzilishi, mazmuni va uslubiy jihatlarini tushuntirish; gap tuzishda aniqlik, mantiqiylik va grammatik to'g'rilikka e'tibor qaratish; tahliliy va ijodiy ko'nikmalarni rivojlantirish.

Darsning asosiy yo'nalishlari:

Nazariy asoslar:

- Gapning tarkibi: Egasi, kesimi, ikkinchi darajali bo'laklari.
- Gapning mantiqiy bog'lanishi: Ma'no va shakl jihatdan bog'lanish usullari.

- Gapning uslubi: Og'zaki va yozma uslubda gaplardan foydalanish.

Amaliy ko'nikmalarni rivojlantirish:

- Tahlil qilish: Gaplarni grammatik jihatdan tahlil qilish.
- Sintaksis mashqlari: Notog'ri tuzilgan gaplarni to'g'rilash.
- Ijodiy topshiriqlar: Yangi gaplar tuzish yoki berilgan jummalarni kengaytirish.

Dars jarayonini tashkil qilish metodlari:

Kirish qismi:

- Mavzu bilan tanishtirish.
- Nazariy tushunchalarni tushuntirish (masalan, "gapning sintaksik bo'laklari" mavzusi).

Asosiy qism:

- Blits savollar: Gapni tashkil etuvchi asosiy qismlar qaysilar? Misol bilan tushuntirish.

- Mashq bajarish:

- Berilgan gaplarning tuzilishini aniqlash.
- Gaplarning noto'g'ri bo'laklarini to'g'rilash.
- Ushbu gapni kengaytirib yoki qisqartirib ko'rsatish.
- Munozara: O'quvchilar birgalikda murakkab gaplarni tahlil qilishadi va fikr almashishadi.

Mustahkamlash qismi:

- Test savollari: O'quvchilar bilimini tekshirish uchun qisqa savollar.
- Ijodiy topshiriq: O'quvchilardan ma'lum bir mavzu asosida 3-4 jumla tuzishni so'rash.

Yakuniy qism:

- Dars xulosasini chiqarish.
- O'quvchilarning faoliyatini baholash va uyga vazifa berish.

Amaliy topshiriqlar namunasi:

Misol:

- Quyidagi gapning grammatik bo'laklarini aniqlang:
"Akademik litseyda ona tili darslari qiziqarli o'tkaziladi."
- Egasi: Akademik litseyda
- Kesimi: o'tkaziladi
- Aniqlovchi: ona tili
- Hol: qiziqarli

Ijodiy topshiriq:

- Quyidagi jummalarni kengaytiring:
"Yoshlar kitob o'qiydi."

Kengaytirilgan javob: "Akademik litsey yoshlar ona tili va adabiyot darslarida qiziqarli kitoblarni muntazam o'qiydi."

Blits savollar:

- Gapning asosiy bo'laklari qaysilar?
- Kesim qaysi gap bo'lagi bilan bog'liq?

Uyga vazifa:

- Berilgan matndan 5 ta gapni tanlab, ularning grammatik tuzilishini tahlil qilish.
- "Ilmiy mavzuda gap tuzish va uning uslubiy xususiyatlari" haqida kichik maqola yozish.

Bu metodika orqali o'quvchilar ona tili darslarida gap mavzusini chuqur o'zlashtirishi, yozma va og'zaki nutqida grammatik va uslubiy to'g'rilikka rioya qilishni o'rganishi mumkin.

Gap mavzusini o'rganish jarayonida kommunikativ va grammatika yondashuvlarini uyg'unlashtirish muhim ahamiyatga ega. O'quvchilarning til kompetensiyasini rivojlantirish uchun amaliy mashqlar, rolli o'yinlar va muammoli vaziyatlar asosida tuzilgan darslar samarali bo'ladi. Shu bilan birga, dars jarayonida aniqlangan kamchiliklar o'quvchilarning individual yondashuvga bo'lgan ehtiyojini ta'kidlaydi.

Xulosa

Tadqiqot natijalariga asoslanib quyidagi takliflar ishlab chiqildi:

Ona tili darslarida gap mavzusini o'rganishda interaktiv va innovatsion metodlardan keng foydalanish.

O'quvchilarning nutqiy kompetensiyasini rivojlantirishga qaratilgan maxsus dasturlarni ishlab chiqish.

Mashg'ulotlarda o'quvchilarning faolligini oshiradigan rolli va guruhli ishlarni kengroq qo'llash.

Dars jarayonida turli texnologik vositalardan (multimedia, interaktiv taxta) foydalanishni rag'batlantirish.

ADABIYOTLAR.

1. Qosimova K., Matchonov S., G'ulomova X., Yo'ldosheva Sh., Sariyev Sh. Ona tili o'qitish metodikasi. Toshkent, "Nosir", 2009
2. A. Nurmonov. O'zbek tilshunosligi tarixi. T., 2002
3. R. Ishmuhamedov, A. Abduqodirov, A. Pardayev. Ta'limda innovatsion texnologiyalar. Toshkent: O'zbekiston Prezidentining "Iste'dod" jamg'armasi, 2008
4. A. Mamatov. Nutq madaniyati va til normasiga oid terminlar va tushunchalar izohi. Toshkent: Bayoz MCHJ matbaa korxonasi, 2014
5. Shayxislamov, N. (2021). OT SO 'Z TURKUMIDA METONIMIYA HODISASI. Scientific progress, 2(6), 1883-1888.

6. Шайхисламов, Н. (2021). ТИЛДА ЛАКУНА МУАММОСИ ВА УНИНГ ЕЧИМИ. Scientific progress, 2(7), 1285-1290.
7. Шайхисламов, Н. (2021). ЎЗБЕК ТИЛИ АССОЦИАТИВ ЛУҒАТИНИНГ ТУЗИЛИШИ ТЎҒРИСИДА МУЛОҲАЗАЛАР. Central Asian Research Journal for Interdisciplinary Studies (CARJIS), 1(1), 20-25.
8. Shayxislamov, N. (2021). JAHON LINGVISTIK EKSPERTOLOGIYASIDA TARKIBIY QISMLAR MASALASINING O'RGANILISHI. Scientific progress, 2(5), 333-337.